

SVETA NOČ, BLAZENA NOČ 200-LETNICA UGLASBITVE IN PRVE IZVEDBE BOŽIČNE PESMI SILENT NIGHT

200-LETNICA UGLASBITVE
IN PRVE IZVEDBE BOŽIČNE PESMI
(1818–2018)

Silent Night

200TH ANNIVERSARY
OF THE MUSICAL SETTING AND
FIRST PERFORMANCE OF THE
CHRISTMAS CAROL
(1818–2018)

Na platnici spredaj:
Miniaturni ležči Jezušček, prva polovica 20. stol., dolžina figure
2,8 cm, akc. št. 2009-15-1. Provenienca: Uršulinski samostan
v Škofji Loki. Hrani Muzej krščanstva na Slovenskem.

Front Cover:
Miniature lying Infant Jesus, first half 20th c., length of the figure
2.8 cm, acc. no. 2009-15-1. Provenance: Ursuline monastery,
Škofja Loka. Slovene Museum of Christianity.

Sveta noć,
plažena noć

Silent Night

Sveta noć,
blažena noć

Nataša Polajnar Frelih

200-LETNICA UGLASBITVE
IN PRVE IZVEDBE BOŽIČNE PESMI
(1818-2018)

Silent Night

200TH ANNIVERSARY
OF THE MUSICAL SETTING AND
FIRST PERFORMANCE OF THE
CHRISTMAS CAROL
(1818-2018)

Sveta noč, blažena noč: 200-letnica uglasbitve in prve izvedbe božične pesmi (1818–2018)

Silent Night: 200th anniversary of the musical setting and first performance of the Christmas carol (1818–2018)

Izdal in založil / Published by: Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 17, 1295 Ivančna Gorica
Zanj / Represented by: mag. Nataša Polajnar Frelih

Avtor / Author: mag. Nataša Polajnar Frelih

Lektoriranje / Proofreading: Vilma Kavšček

Angleški prevod / English translation: Franc Smrke

Recenzent / Reviewed by: dr. Matej Podstenšek

Fotografija / Photography: dr. Marko Frelih in fotodokumentacija MKS

Oblikovanje / Design: Branka Smodiš

Grafična priprava in oblikovanje fotografij / DTP and photo editing: Branka Smodiš

Tisk / Printed by: PARTNER GRAF d.o.o.

Naklada / Copies: 300

Stična 2018

© Muzej krščanstva na Slovenskem / Slovene Museum of Christianity

Razstava / Exhibition

Sveta noč, blažena noč: 200-letnica uglasbitve in prve izvedbe božične pesmi (1818–2018)

Muzej krščanstva na Slovenskem / Slovene Museum of Christianity

4. december 2018 – 9. februar 2019 / December 4, 2018 – February 9, 2019

Avtorica razstave / Exhibition curator: mag. Nataša Polajnar Frelih

Oblikovanje panojev / Panel design: Branka Smodiš

Multimedijsko oblikovanje / Multimedia design: Peter Gruden

Tehnična pomoč / Technical support: mag. Irena Potočnik, Marko Okorn, Tadej Trnovšek

Razstavo in natis publikacije je omogočilo Ministrstvo za kulturo RS. / The exhibition and the publication are supported by the Ministry of Culture of the Republic of Slovenia.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

783.651.2

POLAJNAR Frelih, Nataša

Sveta noč, blažena noč : 200-letnica uglasbitve in prve izvedbe božične pesmi (1818-2018) = Silent night : 200th anniversary of the musical setting and first performance of the Christmas carol (1818-2018) / Nataša Polajnar Frelih ; [angleški prevod Franc Smrke].

- Stična : Muzej krščanstva na Slovenskem, 2018

ISBN 978-961-93529-7-7

297366272

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

KAZALO

Spremna beseda	7
Joseph Mohr (1792–1848), avtor besedila pesmi <i>Sveta noč, blažena noč</i>	9
Franz Xaver Gruber (1787–1863), avtor melodije pesmi <i>Sveta noč, blažena noč</i>	11
Časovni okvir	13
Kraji, povezani z nastankom pesmi	19
Širitev pesmi na Slovenskem	26
Štirje zapisi pesmi	29
Uporabljena literatura	33
Zbirka jaslic in druge upodobitve Jezusovega rojstva v Muzeju krščanstva na Slovenskem	35

CONTENTS

Preface	41
Joseph Mohr (1792–1848), author of the lyrics of <i>Silent Night</i>	42
Franz Xaver Gruber (1787–1863), author of the melody of <i>Silent Night</i>	43
Timeline	44
Places related to the origin of <i>Silent Night</i>	48
How the song spread in Slovenia	50
Four versions of the song	52
Sources	56
The Collection of Christmas Cribs and other representations of the Birth of Jesus at the Slovene Museum of Christianity	57

Jezusovo rojstvo in obisk pastirjev

(Lukov evangelij 2,1-14)

Tiste dni je od cesarja Avgusta izšlo povelje, naj se popiše ves svet. To prvo popisovanje se je vršilo, ko je bil Kvirinij cesarski namestnik v Siriji. In vsi so se hodili popisovat, vsak v svoje mesto. Šel je torej tudi Jožef iz Galileje, iz mesta Nazareta, v Judejo, v Davidovo mesto, ki se imenuje Betlehem – bil je namreč iz Davidove hiše in rodovine – da bi se popisal z Marijo, svojo zaročeno ženo, ki je bila noseča. Ko sta bila tam, se ji je dopolnil čas poroda. In porodila je sina prvorojenca, ga povila v plenice in položila v jasli, ker v prenočišču zanj ni bilo prostora. V prav tistem kraju pa so pastirji prenočevali pod milim nebom in bili na nočnih stražah pri svoji čredi. In glej, Gospodov angel je stopil k njim in Gospodova svetloba jih je obsvetila in so se silno prestrašili. Angel jim je rekel: »Ne bojte se; zakaj, glejte, oznanjam vam veliko veselje, ki bo za vse ljudstvo: Danes se vam je v Davidovem mestu rodil Zveličar, ki je Kristus Gospod. In to vam bo znamenje: našli boste dete, v plenice povito in v jasli položeno.« In v hipu je bila pri angelu množica nebeške vojske, ki so Boga hvalili in govorili: »Slava Bogu na višavah in na zemlji mir ljudem, ki so Bogu po volji.«

Iz Ekumenske izdaje *Svetega pisma* iz leta 1974.

SPREMNA BESEDA

V Evropskem letu kulturne dediščine 2018 v Muzeju krščanstva na Slovenskem obeležujemo 200-letnico uglasbitve in prve izvedbe svetovno znane božične pesmi *Sveta noč, blažena noč* (v originalu *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!*).¹ Leta 1818 sta jo v Oberndorfu na Salzburškem prvič zapela Joseph Mohr, kaplan ter avtor besedila, in Franz Xaver Gruber, učitelj, organist in skladatelj. Pesem je danes prevedena v več kot tristo jezikov in narečij. Na ozemlju današnje Slovenije so jo v 70. letih 19. stoletja v Trziču prvič v nemščini zapeli šolarji, tamkajšnji kaplan Jakob Aljaž pa je pesem pozneje prevedel tudi v slovenščino.

Zakaj je pesem še danes tako priljubljena in razširjena po vsem svetu? Njeno blagohotno besedilo tolaži, daje upanje, pomirjujoča glasba pa zapisane besede povzdigne nad realni svet. Ko je nastala, so naši predniki živeli v času velike bede in mnogih stisk po napoleonskih vojnah. Tudi ko se je širila v mirnem času, je še vedno nagovarjala prebivalce stare in nove celine. Ko se je sčasoma uvrstila med cerkvene pesmi, pa je bil njen obstoj zagotovljen. Danes jo pojejo v svojih maternih jezikih številni narodi po svetu. V božičnem času jo prepevajo po cerkvah, domovih, na trgih, koncertih. Ljudje jo poslušajo po radiu, televiziji, na pametnih telefonih, po internetu. Čeprav jo morda nekateri pojejo ali poslušajo le zaradi navade, prijetne glasbe, folklore, pesem na verujoče in neverujoče deluje blagodejno, milijardam ljudem po svetu prinaša toplino, sočutje in upanje.

mag. Nataša Polajnar Frelj, direktorica

¹ Za strokovno pomoč pri pripravi besedila se iskreno zahvaljujem dr. Mateju Podstenšku, ki me je uspešno vodil med mnogimi nejasnostmi v zvezi z nastankom pesmi in njene kasnejše širitve v slovenskem prostoru. Cf.: Matej Podstenšek, *Sveta noč, blažena noč*. Ob 200-letnici uglasbitve in prve izvedbe, v: *Cerkveni glasbenik* 111 (2018), št. 5, str. 11–14.

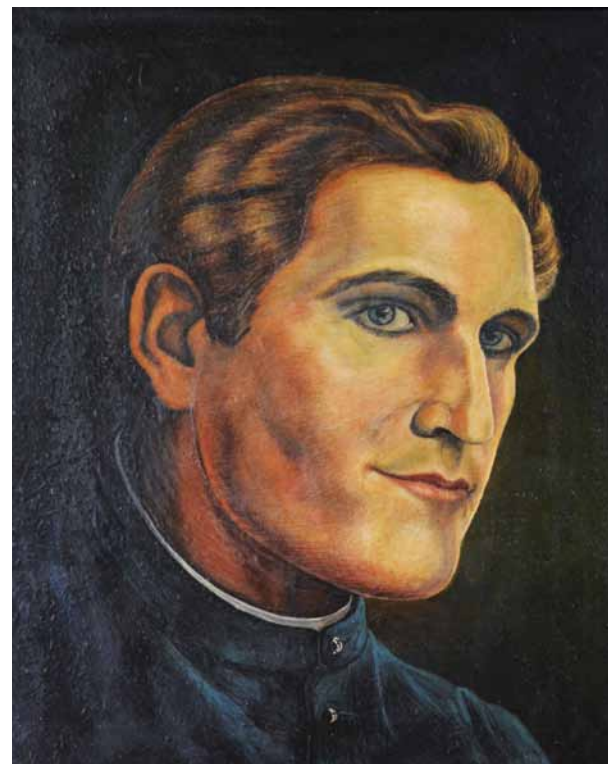
Mohrova spominska plošča, vzdana v župnijski in romarski cerkvi v Mariapfarru. Foto: M. Frelih.

Mohr's memorial plate, built-in in the parish and pilgrimage church in Mariapfarr. Photo: M. Frelih.

Notranjost župnijske in romarske cerkve v Mariapfarru, pogled proti glavnemu oltarju. Foto: M. Frelih.

Interior of the parish and pilgrimage church in Mariapfarr, view of the high altar. Photo: M. Frelih.

Portret pisca besedila pesmi *Sveta noč, blažena noč*, Josepha Mohra (rekonstrukcija), iz spominske kapele v Oberndorfu. Foto: M. Frelih.

Portrait of the author of the lyrics of *Silent Night*, Joseph Mohr (reconstruction), from the memorial chapel in Oberndorf. Photo: M. Frelih.

Notranjost župnijske in romarske cerkve v Mariapfarru, pogled proti koru. Foto: M. Frelih.

Interior of the parish and pilgrimage church in Mariapfarr, view of the choir. Photo: M. Frelih.

JOSEPH MOHR

(1792–1848)

avtor besedila pesmi *Sveta noč, blažena noč*

Joseph Mohr se je rodil 11. decembra 1792 kot nezakonski otrok v Salzburgu.² Mati Anna Schoiber se je preživljala s predenjem in pletenjem, oče Franz Mohr je bil vojak. Deček je živel v težkih ekonomskih in socialnih razmerah. Njegov talent za glasbo je odkril vikar salzburske stolne cerkve Johann Nepomuk Hiernle (1765–1850), ki mu je omogočil šolanje. Mohr se je učil igranja kitare, violine in orgel, vendar se je na koncu odločil za duhovniški poklic in bil leta 1815 posvečen.

Kot kaplan je svojo prvo službo začel v romarskem kraju Mariapfarr, južno od Salzburga, kjer je živel njegov stari oče in kjer je leta 1816 napisal besedilo pesmi *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!*

Zaradi zdravstvenih težav se je Mohr kmalu vrnil v Salzburg, po okrevanju pa je leta 1817 odšel na novo delovno mesto, v župnijo sv. Nikolaja v Oberndorfu. V tem kraju, severno od Salzburga, je ostal dve leti, prav tam pa sta leta 1818 z Gruberjem prvič zapela pesem *Sveta noč, blažena noč*.

Po odhodu iz Oberndorfa je služboval v drugih salzburskih župnijah. Umrl je 4. decembra 1848 v Wagrainu za posledicami ohromelosti pljuč, star 56 let.

² Za Mohrovo rojstno hišo je do jeseni 2017 veljala hiša na Steingasse 9. Na njej je bila do tedaj tudi vzdana spominska plošča. Leta 2018 je bila na ogled na jubilejni razstavi *Stille Nacht 200: Geschichte, Botschaft, Gegenwart* v Salzburg Museum Neue Residenz. Novi arhivski dokumenti so razkrili, da je leta 1794 Josphe Mohr živel v hiši na Steingasse 31. Cf: Renate Ebeling-Winkler, Salzburg, v: Thomas Hochradner, Michael Neureiter (eds.), *Silent Night: A Companion to the Song*, Salzburg 2018, str. 270.

Portret Franza Xaverja Gruberja na spominski plošči na fasadi stavbe v Halleinu, v kateri je Gruber živel in v kateri je danes urejen muzej. Foto: M. Frelih.

Hallein, Gruber's memorial plate on the facade of the building, where Gruber used to live; today the building houses a museum. Photo: M. Frelih.

Sebastian Stief, Franz Xaver Gruber, skladatelj melodije pesmi *Sveta noč, blažena noč*, 1846, olje na platno, Stille Nacht Museum Hallein. Foto: M. Frelih.

Sebastian Stief, *Franz Xaver Gruber*, composer of the melody of *Silent Night*, 1846, oil on canvas, Silent Night Museum Hallein. Photo: M. Frelih.

Rojstna hiša Franza Xaverja Gruberja v Hochburgu-Achu. Foto: M. Frelih.

Birthplace of Franz Xaver Gruber in Hochburg-Ach. Photo: M. Frelih.

Statve, na katerih je tkal mladi Franz Xaver Gruber, spominska hiša v Hochburgu-Achu. Foto: M. Frelih.

Loom on which the young Franz Xaver Gruber weaved, Memorial House in Hochburg-Ach. Photo: M. Frelih.

FRANZ XAVER GRUBER

(1787–1863)

avtor melodije pesmi *Sveta noč, blažena noč*

Franz Xaver Gruber se je rodil 25. novembra 1787 kot sin tkalcev platna, Josepha in Anne Gruber (rojene Danner) v Hochburgu-Achu v Zgornji Avstriji. Tudi on naj bi postal tkalec, a je njegov učitelj Andreas Peterlechner opazil, da je deček glasbeno nadarjen in ga na svojo roko začel poučevati glasbo. Po dolgem prepričevanju sta učitelj Peterlechner in župnik Simon Dobler očeta uspela prepričati, da je sinu omogočil šolanje za bodoči učiteljski poklic. Organist Georg Hartdobler iz bavarskega Burghausna pa je poskrbel, da se je Franz Xaver Gruber učil tudi orgljanja.³ Leta 1807 je bil imenovan za učitelja v Arnsdorfu.

V času nastanka božične pesmi je še vedno služboval kot učitelj, organist in mežnar v Arnsdorfu, v bližnji Oberndorf pa je hodil orglat. V Arnsdorfu ga je 24. decembra 1818 obiskal Joseph Mohr, kaplan iz bližnjega Oberndorfa. Prijatelj ga je prosil, da uglasbi njegovo pesem, ki jo nujno potrebuje. Gruber je ugodil prošnji in zvečer sta pesem *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!* prvič javno zapela ob spremljavi kitare. Ali sta jo zapela med mašo ali po njej, ne vemo. *Sveta noč, blažena noč* dolgo časa ni veljala za pravo cerkveno pesem.

Od leta 1835 pa do smrti leta 1863 je bil Gruber zborovodja župnijskega pevskega zbora in organist v Halleinu. Pesem *Sveta noč, blažena noč* je v Halleinu priredil tudi za orkester. V 28 letih delovanja v Halleinu mu je uspelo reorganizirati celotno cerkveno glasbo in napisati številne skladbe. Bil je spoštovan in ugleden meščan. Umrl je 7. junija 1863 v 76. letu starosti.

Gruber se je razvil v odličnega avtorja in izvajalca glasbe. Napisal je več kot 285 cerkvenih glasbenih del. Svetovno slavo pa mu je šele leta 1918 prinesla božična pesem *Sveta noč, blažena noč*, ko so obeležili njeno 100. obletnico.

³ Thomas Hochradner, Elisabeth Th. Hillscher, Gruber, Familie, *Oesterreichisches Musiklexikon*, Band 2, Wien 2003, str. 636.

Družina Strasser
The Strasser family

Družina Rainer
The Rainer family

ČASOVNI OKVIR

1816

Joseph Mohr (1792–1848), kaplan v avstrijskem romarskem kraju Maria-pfarr v pokrajini Lungau, napiše besedilo pesmi *Sveta noč, blažena noč*.

Nemški izvirnik z naslovom *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!* ima šest kitic.

1817

Joseph Mohr se preseli v Oberndorf. Besedilo pesmi *Stille Nacht* vzame s seboj.

1818

Joseph Mohr na sam sveti večer Franzu Xaverju Gruberju, učitelju, organistu in cerkovniku v Arnsdorfu, prinese svojo besedilo za pesem s prošnjo, da jo Gruber uglasbi za dva pevška glasova, zbor in spremljavo na kitari. Uglasbena pesem je bila kmalu za tem zapeta, verjetno po polnočnici. Mohr je pel tenor in igral na kitaro, Gruber pa je prevzel spodnji glas, bas.⁴

Okoli leta 1825

Pesem v svet verjetno ponese izdelovalec orgel Karl Mauracher iz kraja Fügen v Zillertalu na Tirolskem. Gruberjevo *Sveto noč* naj bi slišal med izdelovanjem novih orgel v Oberndorfu. Morda mu jo je na nove orgle zaigral sam Gruber. Pesem je bila izdelovalcu orgel tako všeč, da jo je prenesel rojakom na Tirolsko.

Občasno je Gruber tudi sam na prošnjo pesem prepisal in jo poslal kakšnemu organistu oziroma cerkovniku. Ob tem jo je večkrat malenkostno spreminjal.

1831

Družina Strasser iz Laimacha

Pevska skupina družine Strasser iz Laimacha na Tirolskem je pesem zelo hitro vzela za svojo. Peli so oče, sinova in tri hčerke. Družina se je sicer ukvarjala z izdelovanjem rokavic, na svojih službenih poteh, kjer so razstavljali svoje izdelke, pa so skorajda povsod služili dodaten denar z igranjem in s prepevanjem. Pesem *Sveta noč, blažena noč* so konec leta 1831 prepevali pred številnim občinstvom na sejmu v Leipzigu.

Zapeli so jo tudi na dvoru pruskega kralja Friedricha Wilhelma IV. v Berlinu. Pesem je postala njegova najljubša božična pesem, kar je vplivalo, da se je še hitreje širila med ljudstvom. Takrat so jo že imeli za tirolsko ljudsko pesem neznanega avtorja.

⁴ Franz Xaver Gruber, *Authentische Veranlassung*, 30. december 1854.

Okoli leta 1833

Nekoliko spremenjena pesem je prvič objavljena v Dresdnu v pesmarici z naslovom *Vier Ächte Tyroler Lieder*⁵ (*Štiri pristne tirolske pesmi*).

1839

Družina Rainer

Pevska družina Rainer, v kateri so peli štirje bratje in sestra, je pesem verjetno že v 20. letih 19. stoletja prepevala na potovanjih po Nemčiji, Rusiji in Angliji. Leta 1839 so jo prvič zapeli v ZDA, na nastopu pred cerkvijo Sv. Trojice na Wall Streetu v New Yorku.

1854

Avtorstvo pesmi se je z leti pozabilo. Pesem je dogo veljala za tirolsko ljudsko pesem. Na prošnjo Kraljevo-pruske dvorne kapele je Gruber 30. decembra 1854 v Berlin poslal pojasnilo (*Authentische Veranlassung*), kako je nastala ta pesem, in mu dodal prepis izvirnika.

Odlomek iz Gruberjevega pojasnila (*Authentische Veranlassung*) Kraljevo-pruski dvorni kapeli, 30. december 1854

»Bilo je 24. decembra 1818, ko je takratni oberndorfski kaplan gospod Joseph Mohr predal pesem Franzu Gruberju, organistu v takrat na novo ustanovljeni župniji sv. Nikolaja v Oberndorfu (tudi učitelju v Arnsdorfu) s prošnjo, da napiše primerno melodijo za dva solo glasova z zborom in za spremljavo na kitari. Omenjeni avtor melodije (torej Gruber) je še istega večera temu glasbeno izkušenemu duhovniku v skladu s prošnjo, enako izvirniku, ki je priložen pripisu, prinesel svojo enostavno kompozicijo, ki je bila še isti sveti večer z odobravanjem predstavljena.

Zapeta in zaigrana je bila s strani duhovnika gospoda Mohra (ki je bil dober tenorist) in organista Gruberja (bas). Gospod J. Mohr je pesem spremljal na kitaro. Božična pesem je s pomočjo nekega Zillertalčana prišla na Tirolsko in nekoliko spremenjena izšla v Leipzigu v zbirki pesmi.«⁶

1857

Pesem *Stille Nacht, heilige Nacht!* je prvič objavljena na Slovenskem. Vseh šest izvirnih kitic pesmi je objavljenih v nemškem jeziku v pesemskem dodatku trojezičnega molitvenika *Preces et hymni*, ki ga v Ljubljani izda gimnazijski katehet Anton Globočnik.⁷

⁵ August Robert Friese, *Vier Ächte Tyroler Lieder für Sopran, Solo oder für vier Stimmen*, Dresden [1833].

⁶ Ivan Sivec, *Najlepša božična pesem*, Ljubljana 2008, str. 33.

⁷ Za ta podatek se iskreno zahvaljujem dr. Mateju Podstenšku.

1859

John Freeman Young objavi angleški prevod pesmi *Silent Night, Holy Night* v brošuri *Carols for Christmas Tide*.

70. leta 19. stoletja

V 70. letih 19. stoletja šolarji v Trziču pesem prvič zapojejo v nemščini, tamkajšnji kaplan Jakob Aljaž pa jo pozneje prevede tudi v slovenščino.

1879

V časopisu *Zgodnja Danica* je objavljen slovenski prevod pesmi z naslovom *Pri jaslicah*. Avtor prevoda je Radoslav Silvester.

Na sveti večer leta 1914

V t. i. božičnem premirju nemški, francoski in britanski vojaki na zahodni fronti za kratek čas zapustijo svoje jarke in se srečajo na nevtralnem področju, si voščijo, izmenjajo celo nekaj dobrin ter skupaj vsak v svojem jeziku zapojejo pesem *Sveta noč, blažena noč*.

1941

Med drugo svetovno vojno, na sveti večer leta 1941, pesem skupaj zapoje ta ameriški predsednik Franklin D. Roosevelt in angleški predsednik vlade Winston Churchill na balkonu Bele hiše v Washingtonu.

1995

Pri neki družini v Salzburgu odkrijejo Mohrov rokopis pesmi, ki sicer ni njegov prvotni rokopis, ampak gre za rokopis, ki je verjetno nastal med letoma 1820 in 1825. Pesem je bila z Mohrovo pisavo napisana na hrbtno stran neke poročne pesmi. Na tem listu tudi piše, da je melodijo napisal Franz Xaver Gruber, organist v Oberndorfu in Mohrov prijatelj.

2011

Unesco pesem *Stille Nacht, heilige Nacht* umesti med nesnovno kulturno dediščino Avstrije.

2018

Pesem *Sveta noč, blažena noč* posname že več kot 300 izvajalcev.

Na Salzburškem so 200-letnico uglasbitve in prve izvedbe pesmi obeležili s številnimi dogodki, med drugim tudi z obsežno deželno razstavo *200 Jahre, Stille Nacht! Heilige Nacht!*. Razstava je postavljena v devetih krajih, povezanih z življenjem in delom avtorja besedila pesmi, kaplana Josepha Mohra, in avtorja melodije, skladatelja Franza Xaverja Gruberja.⁸

⁸ Thomas Hochradner, Michael Neureiter (eds.), *Silent Night: A Companion to the Song*, Salzburg 2018; *Stille Nacht: Ein Lied für die Welt*, Magazin der »Salzburger Nachrichten«, 6. November 2017; Franziska Lipp, *Das kleine Buch: Stille Nacht! Heilige Nacht!: Auf den Spuren des beliebtesten Weihnachtsliedes der Welt*, Wals bei Salzburg 2017; *Stille Nacht, Heilige Nacht: Aus Österreich in die Welt*, *National Geographic*, Hamburg, Juli 2018.

Podoba Oberndorfa s cerkvijo sv. Nikolaja, poškodovane zaradi pogostih poplav.
Vir: Informacijska tabla v Oberndorfu.
Image of Oberndorf and the Church of St Nicholas, damaged by frequent flooding.
Source: Information board in Oberndorf.

Tiskovina, izdana ob 100-letnici pesmi.
Brochure commemorating the centenary of the song.
Vir / Source: Stille Nacht Museum Oberndorf.

ZAKAJ?

Zakaj je želel kaplan Joseph Mohr novo božično pesem, ni znano. Nekateri raziskovalci menijo, da zato, ker so bile orgle v njegovi cerkvi pokvarjene, drugi, ker je rad igral na kitaro in oboževal njen zvok, tretji, ker ga je navdihnila narava, ko je pogosto hodil na obisk k staremu očetu, ki je živel v Mariapfaru.

Zakaj naj bi bile orgle pokvarjene?

Najbolj prikupna legenda pripoveduje, da so bile orgle pokvarjene zato, ker so miši pregrizle orgelski meh.

Raziskovalci menijo, da bi lahko bile orgle pokvarjene zaradi nenehnih poplav reke Salzach, ki je večkrat poplavlila del mesta s cerkvijo sv. Nikolaja. V poplavah med letoma 1905 in 1913 je bila cerkev tako poškodovana, da so jo morali porušiti in jo skupaj z delom starega Oberndorfa preseliti na južni del mesta. Danes stoji na mestu nekdanje cerkve spominska kapela. Postavljena je na vrh umetno nasutega griča.

Zakaj je pesem tako lepo sprejeta?

Pesem opeva vrednote, kot so zaupanje, povezanost, pogled v prihodnost. Še danes je pojem za družinsko idilo, kolektivno povezanost, upanje.⁹ Nastala je v času neposredno po napoleonskih vojnah po Evropi, v času številnih človeških stisk, lakote, bolezni, draginje, naravnih katastrof, besedilo pesmi pa poziva k odrešenju in miru.

Spominska slika obeh avtorjev pesmi iz rojstne (spominske) hiše Franza Xaverja Gruberja v Hochburgu-Achu.
Foto: M. Frelj.

Memorial picture of the two authors in the Franz Xaver Gruber Memorial House in Hochburg-Ach. Photo: M. Frelj.

⁹ Ivan Sivec, *Najlepša božična pesem*, Ljubljana 2008, str. 31.

Spominska plošča na fasadi župnišča v Mariapfarru, kjer je leta 1816 štiriindvajsetletni kaplan Joseph Mohr napisal besedilo pesmi *Sveta noč, blažena noč*. Foto: M. Frelih.

Memorial plate on the facade of the presbytery in Mariapfarr, where the twenty-four year old chaplain Joseph Mohr wrote the lyrics of *Silent Night* in 1816. Photo: M. Frelih.

Župnišče v Mariapfarru, v katerem je urejen muzej o romanjih v ta znameniti romarski kraj v Avstriji in o nastanku pesmi *Sveta noč, blažena noč*. Foto: M. Frelih.

The presbytery in Mariapfarr houses a museum about the pilgrimages to this famous Austrian place of pilgrimage and about the origin of *Silent Night*. Photo: M. Frelih.

Arnsdorf, Stille Nacht Museum, jaslice iz 18. stoletja, ki jih je Gruber vsako leto postavil v bližnji romarski cerkvi. Foto: M. Frelih.

Arnsdorf, Silent Night Museum, the 18th-century Christmas crib, which Gruber annually set up in the nearby pilgrimage church. Photo: M. Frelih

Arnsdorf, pogled proti šoli, v kateri je Gruber poučeval, in cerkvi, v kateri je bil organist. Foto: M. Frelih.

Arnsdorf, view of the school in which Gruber taught, and the church in which he served as organist. Photo: M. Frelih.

Arnsdorf, Stille Nacht Museum, Sveta družina iz poznobaročnih jaslic. Foto: M. Frelih.

Arnsdorf, Silent Night Museum, The Holy Family from a Late Baroque Christmas crib. Photo: M. Frelih.

KRAJI, POVEZANI Z NASTANKOM PESMI

Sveta noč, blažena noč

Zemljevid z označenimi kraji, povezanimi s pesmijo.

The map of the places, related to the song.

Mariapfarr

V tem kraju je leta 1816 Joseph Mohr napisal besedilo pesmi. V tamkajšnjem muzeju, posvečenem Marijini romarski cerkvi in pesmi *Sveta noč* (Wallfahrts- und Stille-Nacht Museum Mariapfarr), so poleg nabožnih predmetov in cerkvenih dragocenosti na ogled velike jaslice s figurami iz 18. stoletja.

Arnsdorf

V tem kraju je leta 1818 učitelj in organist Franz Xaver Gruber pesem uglasbil. V najstarejši še delujoči šoli na Avstrijskem, v kateri je poučeval tudi Gruber, je v zgornjem nadstropju urejen muzej (Stille Nacht Museum Arnsdorf). V njem so na ogled jaslice iz 18. stoletja, ki jih je Gruber vsako leto postavljajal v bližnji cerkvi Maria im Mösl, ki je ena od najstarejših avstrijskih romarskih cerkva, rekonstruirana učilnica iz 19. stoletja in učiteljevo stanovanje.

Oberndorf, pogled na spominsko kapelo (Stille Nacht Kapelle) in nekdanje župnišče, v katerem je prebival Mohr, danes pa je v njem urejen muzej, posvečen pesmi *Sveta noč, blažena noč*. Foto: M. Frelih.

Oberndorf, view of the memorial chapel (Stille Nacht Kapelle) and the former presbytery, in which Mohr lived; today a museum dedicated to *Silent Night*. Photo: M. Frelih.

Oberndorf, spominska kapela, vitraj z upodobitvijo Franza Xaverja Gruberja, avtorja melodije, in kraja Arnsdorf, kjer je Gruber melodijo napisal. Foto: M. Frelih.

Oberndorf, memorial chapel, stained glass window with an image of Franz Xaver Gruber, composer of the melody, and of Arnsdorf, where Gruber composed it. Photo: M. Frelih.

Oberndorf, spominska kapela, vitraj z upodobitvijo Josepha Mohra, pisca besedila, in nekdanje cerkve sv. Nikolaja. Foto: M. Frelih.

Oberndorf, memorial chapel, stained glass window with the images of Joseph Mohr, author of the lyrics, and the former Church of St. Nicholas. Photo: M. Frelih.

Oberndorf

V tem kraju so pesem prvič zapeli v božični noči leta 1818. Na mestu nekdanje cerkve sv. Nikolaja stoji spominska kapela. V nekdanjem župnišču je urejen muzej (Stille Nacht Museum Oberndorf).

Spominska kapela v Oberndorfu (Stille Nacht Kapelle). Ob vznožju vzpetine, na kateri stoji kapela, je ohranjenih nekaj kamnov iz porušene cerkve. Foto: M. Frelih.

The memorial chapel in Oberndorf (Stille Nacht Kapelle). At the foot of the hill, on which the chapel stands, some building stones of the demolished church have been preserved. Photo: M. Frelih.

Oltar v spominski kapeli v Oberndorfu je posvečen Jezusovemu rojstvu. Foto: M. Frelih.

Altar in the memorial chapel in Oberndorf, dedicated to the Birth of Jesus. Photo: M. Frelih.

Pred spominsko kapelo v Oberndorfu je avtorjema pesmi postavljen bronast spomenik. Foto: M. Frelih.
Bronze monument dedicated to the two authors in front of the memorial chapel in Oberndorf. Photo: M. Frelih.

Grob Franza Xaverja Gruberja v Halleinu. Foto: M. Frelih.

The grave of Franz Xaver Gruber in Hallein. Photo: M. Frelih

Pogled na Gruberjevo pisalno mizo, Gruberjev portret in portret njegove tretje žene Katarine, Stille Nacht Museum Hallein. Foto: M. Frelih.

View of Gruber's desk, his portrait and the portrait of his third wife Catherine, Silent Night Museum, Hallein. Photo: M. Frelih.

Pogled na Mohrovo kitaro in orgelske piščali na razstavi v muzeju Stille Nacht Museum Hallein. Foto: M. Frelih.

View of Mohr's guitar and organ pipes in the exhibition in the Silent Night Museum, Hallein. Photo: M. Frelih.

Hallein

V tem kraju je 7. junija 1863 umrl skladatelj pesmi Franz Xaver Gruber. Njegov grob leži med mestno župnijsko cerkvijo in hišo, kjer je Gruber živel. V hiši je urejen muzej (Stille Nacht Museum Hallein), v katerem so na ogled različni Gruberjevi notni zapisi *Svete noči*, več variant Gruberjevega pojasnila o nastanku pesmi (*Authentische Veranlassung*), njegovi osebni predmeti, njegov portret in portret njegove tretje žene Katarine, klavir in Mohrova kitara, na katero je igral pri prvi izvedbi pesmi.

Salzburg

V tem mestu se je rodil Joseph Mohr. V salzburški stolnici je bil Mohr leta 1792 krščen in leta 1815 posvečen v duhovnika.

Hiša na Steingasse 31 v Salzburgu. V ozadju je z zelenjem porasčena hiša, v kateri je leta 1794 živel Joseph Mohr, star leto in pol, s svojo šestinšestdesetletno mamo Anno Schoiber, štiriinšestdesetletno staro mamo Mario Schoiber, triletno sestrično Theresio Schoiber in sedemletno polsestro Klara Kregg. Foto: M. Frelih.

Steingasse 31 in Salzburg. In the green overgrown house in the background lived in 1794 Joseph Mohr, aged one and a half year, together with his thirty-six year old mother Anna Schoiber, his sixty-four year old grandmother Maria Schoiber, his three-year old cousin Theresia Schoiber, and his seven-year old half-sister Klara Kregg. Photo: M. Frelih.

Salzburg, stolnica. Pri tem krstilniku je bil 11. decembra 1792, štiri ure po rojstvu, krščen Joseph Mohr. Foto: M. Frelih.

Salzburg Cathedral. Joseph Mohr was baptised at this baptismal font four hours after his birth on December 11, 1792. Photo: M. Frelih

Grob Josepha Mohra na pokopališču ob cerkvi sv. Ruperta v Wagrainu. Foto: M. Frelih.
Grave of Joseph Mohr in the cemetery of the Church of St Rupert in Wagrain. Photo: M. Frelih.

Spominska plošča vikarju Josephu Mohru v župnijski cerkvi sv. Ruperta v Wagrainu. Mohr je bil v tej župniji vikar med letoma 1837 in 1848. Foto: M. Frelih.

Memorial plate dedicated to the vicar Joseph Mohr in the parish church of St Rupert in Wagrain. Mohr was the vicar of the parish from 1837 to 1848. Photo: M. Frelih.

Nagrobnik Josepha Mohra v Wagrainu (detajl). Foto: M. Frelih.

Tombstone of Joseph Mohr in Wagrain (detail). Photo: M. Frelih.

Wagrain

V tem kraju je Mohr živel od leta 1837 do svoje smrti leta 1848. Tedaj je bil že vikar. Pokopan je na krajevnem pokopališču, levo od glavnega vhoda v župnijsko cerkev sv. Ruperta. Nasproti cerkve stoji šola, ki so jo zgradili na Mohrovo pobudo in se še danes imenuje po njem.

Wagrain z župnijsko cerkvijo sv. Ruperta. Foto: M. Frelih.
Wagrain and the parish church of St Rupert. Photo: M. Frelih.

Pogled proti pevkemu koru in orglam v župnijski cerkvi v Wagrainu. Steber krasi kiparska upodobitev Jezusovega rojstva. Foto: M. Frelih.

View of the choir and organ in the parish church of Wagrain. A sculpture of the Birth of Jesus adorns the pillar. Photo: M. Frelih.

ŠIRITEV PESMI NA SLOVENSKEM

1857

Na Slovenskem je bilo vseh šest izvirnih kitic pesmi *Stille Nacht, heilige Nacht!* prvič objavljenih v pesemskem dodatku trojezičnega (latinsko/nemško/slovenskega) molitvenika *Preces et hymni*, ki ga je v Ljubljani izdal gimnazijski katehet Anton Globočnik (1826–1858).¹⁰ Pesem je bila objavljena v nemškem jeziku in brez not.

Med 1871 in 1878

V 70. letih 19. stoletja so šolarji v Tržiču pesem prvič zapeli v nemščini, tamkajšnji kaplan Jakob Aljaž (1845–1927) pa jo je pozneje prevedel tudi v slovenščino. V svojih *Pevskih spominih* je med drugim zapisal: »V Tržiču sem prvi vpeljal lepo Gruberjevo pesmico: *Stille Nacht, heilige Nacht* (Sveta noč, blažena noč), ki sem jo našel v neki nemški brošurici (dvoglasno) in naučil šolske otroke (nemško), – pozneje sem jo prestavil v slovenščino. Kasneje jo je natisnil Foerster v *Cerkvenem glasbeniku* s popravljanim besedilom četveroglasno.«¹¹

1879

Radoslav (Franc) Silvester (1841–1923), posestnik in pesnik samouk, je prvi objavil slovenski prevod pesmi. Pesem *Stille Nacht! Heilige Nacht!* je prevedel iz pesmarice *Cantate* in jo pod naslovom *Pri jaslicah* objavil v katoliškem tedniku *Zgodnja Danica*.¹² Ni znano, ali so njegov prevod pesmi tudi kdaj peli.

1884

Pesem so, tedaj še v nemškem jeziku, zapeli višjeginnazijci v Novem mestu na božičnem oratoriju, ki so ga pripravili v risalnici gimnazije. Duhovnik Ivan Šašel je o tem dogodku zapisal: »Ko je zadonela ta krasna božična pesem iz mladih dijaških grl po dvorani, smo bili vsi ganjeni ob tej nenavadni do srca segajoči pesmi, saj smo jo slišali prvič. Prireditve se je udeležilo obilno novomeškega

¹⁰ Antonius Globočnik, *Preces et hymni in usum studiosae iuventutis*, Labaci 1857, str. 352–353. Temeljita zgodovina vseh objav pesmi na Slovenskem je popisana in predstavljena v: Štefan A. Ferenčak, *Sveta noč, blažena noč / Stille Nacht! in Slowenien*, v: *Blätter der Stille Nacht Gesellschaft*, 57, 2018/1, junij 2018, str. 16; Štefan A. Ferenčak, *Stille Nacht, heilige Nacht: Sveta noč, blažena noč v Sloveniji: ob 200-letnici krstne izvedbe*, Ljubljana 2018.

¹¹ Jakob Aljaž, *Pevski spomini*, v: *Pevec* 4 (1924), št. 1/4, str. 7.

¹² *Zgodnja Danica* 32, št. 51, 19. december 1879, str. 406.

občinstva, meščanov in gospode. Kako so dijaki peli, si lahko mislimo, saj je bil njihov pevovodja p. Hugolin, ki je poučeval takrat na gimnaziji petje. Takrat pa Slovenci še tudi nismo imeli slovenskega prevoda.«¹³

Trditve Ivana Šašlja o tem, da naj bi *Sveto noč* prevedel tudi duhovnik Janez Volčič (1825–1887), zaenkrat ni bilo mogoče potrditi.¹⁴

1885

Anton Foerster (1837–1926) je v notni prilogi *Cerkvenega glasbenika* prvi objavil štiriglasni stavek z naslovom *Pri jaslicah* ter dodal opombo: *Kakor uže naslov kaže, ne sme se ta pesem peti pri službi božji*.¹⁵ Najverjetneje je uporabil nekoliko popravljen Aljažev prevod.¹⁶

1904

Franc Saleški Spindler (1878–1963), duhovnik in cerkveni glasbenik, je pesem z notami objavil drugič. Objavil jo je v *Ljudski pesmarici za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*.¹⁷ Pesem še vedno ni bila namenjena za petje pri bogoslužju. Besedilo za to pesmarico je priredil Gregorij Pečjak. Besedilo pesmi *Sveta noč, blažena noč*, kot ga pojemo danes, je tako njegova priredba.

1916

Stanko Premrl (1880–1965), duhovnik, skladatelj in glasbeni pedagog, je v svoji *Cerkveni pesmarici za mladino*¹⁸ pesem že objavil med božičnimi pesmimi.

1928

Tudi v Premrlovi *Cerkveni ljudski pesmarici*¹⁹ je *Sveta noč* objavljena med božičnimi pesmimi.

¹³ Ivan Šašel, Kdaj se je pela božična pesem »Sveta noč, blažena noč« prvič na Kranjskem in kdo jo je poslovenil, v: *Cerkveni glasbenik* 59 (1936), št. 1/2, str. 30–31.

¹⁴ Za rekonstrukcijo dogodkov se iskreno zahvaljujem dr. Mateju Podstenšku.

¹⁵ Pri jaslicah, v: *Cerkveni glasbenik* 8 (1885), notna priloga, str. 44.

¹⁶ Domneva dr. Mateja Podstenška.

¹⁷ Fr. Saleški Spindler, *Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, št. 77, str. 165–167; Fr. Saleški Spindler, Spremljevanje k *Ljudski pesmarici za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, št. 77, str. 78.

¹⁸ Stanko Premrl, *Cerkvena pesmarica za mladino*, Ljubljana 1916, str. 31

¹⁹ Stanko Premrl, *Cerkvena ljudska pesmarica*, Ljubljana 1928, št. 45, str. 50.

Poklon Sv. treh kraljev, slika z glavnega oltarja v župnijski in romarski cerkvi v Mariapfarru. Mladi kaplan Joseph Mohr je morda ob gledanju te oltarne podobe dobil navdih, da je v četrto vrstico prve kitice pesmi *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!* zapisal: »Holder Knab'im lockigten Haar« – drži otroka kodrastih las –, kar se v slovenskem prevodu ni ohranilo. Foto: M. Freljih.

The Adoration of the Magi, painting from the high altar in the parish and pilgrimage church in Mariapfarr. Perhaps the young chaplain Joseph Mohr was inspired by the painting when he wrote, in the fourth line of *Silent Night*: "Holder Knab'im lockigten Haar", rendered as *Holy Infant, so tender and mild* in the English translation. Photo: M. Freljih.

ŠTIRJE ZAPISI PESMI

Nemški izvirnik pesmi

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Alles schläft. Einsam wacht,
Nur das traute heilige Paar,
Holder Knab' im lockigten Haar;
Schlafe in himmlischer Ruh!
Schlafe in himmlischer Ruh!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Gottes Sohn! O! wie lacht
Lieb' aus Deinem göttlichen Mund,
Da uns schlägt die rettende Stund;
Jesus! in deiner Geburth!
Jesus! in deiner Geburth!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Die der Welt Heil gebracht,
Aus des Himmels goldenen Höh'n,
Uns der Gnaden Fülle läßt seh'n
Jesus in Menschengestalt!
Jesus in Menschengestalt!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Wo sich heut alle Macht
Väterlicher Liebe ergoß,
Und als Bruder huldvoll umschloß
Jesus die Völker der Welt!
Jesus die Völker der Welt!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Lange schon uns bedacht,
Als der Herr vom Grimme befreyt,
In der Väter urgrauer Zeit
Aller Welt Schonung verhiess!
Aller Welt Schonung verhiess!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Hirten erst kundgemacht
Durch der Engel „Hallelujah!“
Tönt es laut bey Ferne und Nah:
„Jesus der Retter ist da!“
„Jesus der Retter ist da!“

Prvi slovenski prevod (Radoslav Silvester),
objavljen 1879 v *Zgodnji Danici*

(Prosto poslov. po: »Stille Nacht, heilige Nacht«. »Cantate«, str. 19)

Pri jaslicah

Tiha noč, sveta noč!
Nikdo več ni čujoč:
Jožef, Marija le čujeta
Poleg nebeškega Deteta,
V sladkem pokoju ki spi.

Tiha noč, sveta noč!
Jezusček smehljajoč
V jasliah nam znani ljubezni plam,
Ura rešitve odbila je nam,
On se za nas je rodil.

Tiha noč, sveta noč!
Aleluja pevajoč
Angelj pastircem novico pové,
Božja obljuba da spolnjena je,
Ješček Rešnik je prišel.

Tiha noč, sveta noč
Došla je vsim pomoč,
Z nebni nad solnce bliščečih višav
Prišel v dolino je solz in težav
Božji včlovečeni Sin.

Radoslav.

Prevod Jakoba Aljaža,
objavljen leta 1885 v notni prilogi *Cerkvenega glasbenika*

13. Pri jaslicah.

Zložil Fr. Gruber.
Upravil A.[nton] F.[oerster]

Sвета noč, blažena noč!
Vse zdaj spi, je polnoč;
čuva Deva, Jožef le tam
v hlevci božje Detice nam:
Spavaj, Dete, sladkó,
spavaj, Dete, sladkó!

Sвета noč, blažena noč!
Je prišla nam pomoč,
v jasliah Detice se smehlja,
ki prišlo je k nam iz neba:
Kristus se je rodil,
Kristus se je rodil.

Sвета noč, blažena noč!
Angelji pevajoč
Večnega na nebu slavé,
mir ljudem na zemlji želé:
Človek, zdaj si otet,
človek, zdaj si otet.

Današnji slovenski prevod, prvič objavljen leta 1904 v Spindlerjevi
Ljudski pesmarici za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma.

Od prvotnih šestih kitic so se uveljavile le tri: prva, druga in zadnja kitica.

77. Sveta noč.

Sveta noč, blažena noč,
vse že spi, je polnoč.
Le devica z Jožefom tam
v hlevcu varje detece nam.
Spavaj, dete, sladkó,
spavaj, dete, sladkó.

Sveta noč, blažena noč,
prišla je k nam pomoč.
Dete božje v jasliah leži,
grešni zemlji radost deli.
Rojen je rešenik,
rojen je rešenik.

Sveta noč, blažena noč,
radostno pevajoč,
angeli Gospoda slavé,
mir ljudem na zemlji želé.
Človek zdaj si otet,
človek zdaj si otet.

UPORABLJENA LITERATURA

Jakob Aljaž, Pevski spomini, v: *Pevec* 4 (1924), št. 1/4, str. 7.

Geoffrey Chew, Gruber, Franz Xaver, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 10, London 2001, str. 457–458.

Štefan A. Ferenčak, Sveta noč, blažena noč / Stille Nacht! in Slowenien, v: *Blätter der Stille Nacht Gesellschaft*, 57, 2018/1, junij 2018, str. 16–17.

Štefan A. Ferenčak, *Stille Nacht, heilige Nacht: Sveta noč, blažena noč v Sloveniji: ob 200-letnici krstne izvedbe*, Ljubljana 2018.

Anton Foerster, Pri jasliah, v: *Cerkveni glasbenik* 8 (1885), notna priloga, str. 44.

Antonius Globozhnik, *Preces et hymni in usum studiosae iuventutis*, Labaci 1857, str. 352–353.

Thomas Hochradner, Elisabeth Th. Hillscher, Gruber, Familie, *Oesterreichisches Musiklexikon*, Band 2, Wien 2003, str. 636.

Thomas Hochradner, Stille Nacht! Heilige Nacht!, *Oesterreichisches Musiklexikon*, Band 5, Wien 2006, str. 2311–2312.

Thomas Hochradner, Michael Neureiter (eds.), *Silent Night: A Companion to the Song*, Salzburg 2018.

Franziska Lipp, *Das kleine Buch: Stille Nacht! Heilige Nacht!: Auf den Spuren des beliebtesten Weihnachtsliedes der Welt*, Wals bei Salzburg 2017.

Matej Podstenšek, Sveta noč, blažena noč. Ob 200-letnici uglasbitve in prve izvedbe, v: *Cerkveni glasbenik* 111 (2018), št. 5, str. 11–14.

Stanko Premrl, *Cerkvena pesmarica za mladino*, Ljubljana 1916, str. 31.

Radoslav [Silvester], Pri jasliah, v: *Zgodnja Danica*, božič, 1879, str. 406.

Ivan Sivec, *Najlepša božična pesem*, Ljubljana 2008.

Fr. Saleški Spindler, *Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, št. 77, str. 165–167.

Fr. Saleški Spindler, *Spremljevanje k Ljudski pesmarici za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, št. 77, str. 78.

Ivan Šašel, Kdaj se je pela božična pesem »Sveta noč, blažena noč« prvič na Kranjskem in kdo jo je poslovenil, v: *Cerkveni glasbenik* 59 (1936), št. 1/2, str. 30–31.

Stille Nacht: Ein Lied für die Welt, Magazin der »Salzburger Nachrichten«, 6. November 2017.

Pločevinaste jaslice, ok. 1900, inv. št. SVM 833.

Sheet-metal Christmas crib, ar.1900, inv. no. SVM 833

Omarične jaslice, 19. stol., evid. št. K 1133.

Box Christmas crib, 19th c., evid. no. K 1133.

Družinske jaslice dr. Emilijana Cevca, 1957, inv. št. 6494.

Family Christmas crib of Dr. Emilijan Cevc, 1957, inv. no. 6494.

ZBIRKA JASLIC IN DRUGE UPODOBITVE JEZUSOVEGA ROJSTVA

v Muzeju krščanstva
na Slovenskem

Pesem *Sveta noč, blažena noč* se poje na sveti večer ob domačih jaslicah, v cerkvi, kjer so postavljene večje cerkvene jaslice, v kapelah, na prostem ob živih jaslicah. Po vsej verjetnosti sta tudi Franz Xaver Gruber in Josphe Mohr pesem zapela pred jaslicami v cerkvi sv. Nikolaja.

Jaslice so večinoma tridimenzionalna ponazoritev Jezusovega rojstva v Betlehemu, ki ga v panoramsko oblikovani pokrajini spremljajo predvsem pastirji z ovcami, Božjemu Detetu pa so se prišli pokloniti tudi sv. trije kralji. Jaslice so lahko sestavljene iz večjega ali manjšega števila figuric, lahko so tudi naslikane. Figurice so izdelane iz lesa, voska, kartona, gline, umetne mase in drugih materialov. Zbirka jaslic v Muzeju krščanstva na Slovenskem je leta 2018 obsegala 20 različnih jaslic. Med najdragocenejše spadajo omarične jaslice iz 19. stoletja, majhni, v jaslih na slami ležeči voščeni Jezuščki, ki so ljubki primerki t. i. samostanskega dela (*Klosterarbeit*), večinoma iz 19. stoletja, in družinske jaslice akademika dr. Emilijana Cevca iz leta 1957.²⁰ Jezusovo rojstvo je upodobljeno tudi na likovnih delih in na številnih podobah.

²⁰ *Jesulus Pragensis: praški Jezušček in druge voščene figure v Slovenskem verskem muzeju / Jesulus Pragensis: the Holy Infant of Prague and Other Wax Figurines at the Slovene Museum of Religion* (ur. Nataša Polajnar Frelj, Slovenski verski muzej, r.k.), Stična 2005; Nataša Polajnar Frelj, Irena Potočnik, Družinske jaslice dr. Emilijana Cevca v Muzeju krščanstva na Slovenskem, v: *Argo* 57/1, 2014, str. 68–73.

Miniaturni ležeči Jezušček, prva polovica 20. stol., dolžina figure 2,8 cm, akc. št. 2009-15-1.

Miniature lying Infant Jesus, first half 20th. c., length of the figure 2.8 cm, acc. no. 2009-15-1.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., dolžina figure 17 cm, akc. št. 2009-14-1.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., length of figure 17 cm, acc. no. 2009-14-1.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., dolžina figure 14 cm, akc. št. 2009-14-11.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., length of figure 14 cm, acc. no. 2009-14-11.

Popis:

Omarične jaslice, 19. stol., vosek, tkanina, les, evid. št. K 1133.

Provenienca: Šentrupert na Dolenjskem.

Jaslice, les, 19. stol., inv. št. SVM 97.

Pločevinaste jaslice, ok. 1900, inv. št. SVM 833.

Lesene omarične jaslice, začetek 20. stol., evid. št. K 317.

Gasparijeve slovenske jaslice, 1921, papir, kopija, inv. št. 3684.

Emilijan Cevc, Gregor Lipovnik, Družinske jaslice, papir in les, 1950, inv. št. 6495. Figure je izrezljal Gregor Lipovnik s Tolstega Vrha pri Guštanju.

Družinske jaslice dr. Emilijana Cevca, 1957, inv. št. 6494.

Marija Potočnik, Jaslice, konec 20. stol., glinamol, inv. št. 7764 do 7815.

Jaslice, odlitek iz čebeljega voska, konec 20. stol., akc. št. 5-2013-42.

Jaslice, v orehovi lupini, konec 20. stol., akc. št. 5-2013-44.

Jaslične figure, 1994, mavec, v kalup odlila šolska sestra Milena Zdešar v Stični, inv. št. SVM 555.

Rojstvo Jezusa, cedra, spominek iz Izraela, konec 20. stol., akc. št. 5-2013-40.

Jezusovo rojstvo, balsa, senčilo za luč oz. svečo, konec 20. stol., akc. št. 21-2015-6.

Papirnate jaslice, inv. št. SVM 484.

Jezusovo rojstvo, relief, 20. stol., akc. št. 28-2013-2.

Jezusovo rojstvo, relief v žgani glini, 20. stol., inv. št. SVM 556.

Novejši odtis pole s figuricami za jaslice, druga polovica 20. stol., papir, inv. št. SVM 2320.

Papirnate zložljive jaslice na ovitku mlečne krem čokolade Kandit, konec 20. stol., inv. št. SVM 3155.

Jaslice, odlitki figuric v zamak zlitini, 2004, inv. št. SVM 2932 do SVM 2950.

Jožef Trontelj, Jaslice, 2009, les, kremenit, akc. št. 5-2013-43.

Ležeči Jezušček v jaslih, 19. stol., vosek, les, dolžina figure 21 cm, inv. št. SVM 3064. Provenienca: Cistercijanska opatija Stična.

Matija Bradaška, ml., *Kristusovo rojstvo*, 1929, olje na platno, inv. št. 7901.

Matija Bradaška jr., *The Birth of Christ*, 1929, oil canvas, inv. no. 7901.

France Kralj, *Jaslice*, 1940, slika na steklo, inv. št. 9932.

France Kralj, *Christmas Crib*, 1940, painting on glass, inv. no. 9932.

Lesene omarične jaslice, začetek 20. stol., evid. št. K 317.

Wooden box Christmas crib, early 20th c., evid. no. K 317.

Ležeči Jezušček v jaslih, 19. stol., vosek, tkanina, svilena rastlinska dekoracija, dolžina figure 20 cm, inv. št. 4828.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, les, steklo, dolžina figure 13 cm, akc. št. 2009-14-4. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, les, steklo, dolžina figure 17 cm, akc. št. 2009-14-5. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, les, steklo, dolžina figure 17 cm, akc. št. 2009-14-1. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, les, steklo, dolžina figure 18 cm, akc. št. 2009-14-3. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, dolžina figure 14 cm, akc. št. 2009-14-11. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Ležeči Jezušček z nimbom, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, dolžina figure 7 cm, akc. št. 2009-14-2. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Miniaturni ležeči Jezušček, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, dolžina figure 2,8 cm, akc. št. 2009-15-1. Provenienca: Uršulinski samostan v Škofji Loki.

Ležeči Jezušček v jaslih, vosek, svila, izdelek ljubljanskih karmeličank, med drugo svetovno vojno, dolžina figure 11 cm, inv. št. SVM 3137.

Ležeči Jezušček v jaslih, prva polovica 20. stol., vosek, tkanina, dolžina figure 10,5 cm, inv. št. 7827.

Ležeči Jezušček v stekleni vitrini, sredina 20. stol., vosek, svila, dolžina figure 12,5 cm, inv. št. 3936.

Jezusovo rojstvo, slika na steklo, prva četrtina 19. stol., evid. št. K 134.

Jezusovo rojstvo, slika na steklo, druga polovica 19. stol., evid. št. K 120.

Jezusovo rojstvo, slika na steklo, 19. stol., evid. št. K 135.

Matija Bradaška, ml., *Kristusovo rojstvo*, 1929, olje na platno, inv. št. 7901.

France Kralj, *Jaslice*, 1940, slika na steklo, inv. št. 9932.

The birth of Jesus and the visit of the shepherds

(Luke 2, 1-14)

»In those days Caesar Augustus issued a decree that a census should be taken of the entire Roman world. This was the first census that took place while Quirinius was governor of Syria. And everyone went to their own town to register. So Joseph also went up from the town of Nazareth in Galilee to Judea, to Bethlehem the town of David, because he belonged to the house and line of David. He went there to register with Mary, who was pledged to be married to him and was expecting a child. While they were there, the time came for the baby to be born, and she gave birth to her firstborn, a son. She wrapped him in cloths and placed him in a manger, because there was no guest room available for them. And there were shepherds living out in the fields nearby, keeping watch over their flocks at night. An angel of the Lord appeared to them, and the glory of the Lord shone around them, and they were terrified. But the angel said to them, »Do not be afraid. I bring you good news that will cause great joy for all the people. Today in the town of David a Saviour has been born to you; he is the Messiah, the Lord. This will be a sign to you: You will find a baby wrapped in cloths and lying in a manger. Suddenly a great company of the heavenly host appeared with the angel, praising God and saying, Glory to God in the highest heaven, and on earth peace to those on whom his favour rests.«

Source: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Luke+2%3A1-40&version=NIV>

PREFACE

In the European Year of Cultural Heritage 2018 the Slovene Museum of Christianity commemorates the 200th anniversary of the musical setting and first performance of the world-famous Christmas carol *Silent Night* (in the German original *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!*).¹ It was first sung in Oberndorf in the Salzburg region by Joseph Mohr, a chaplain and author of the lyrics, and Franz Xaver Gruber, a teacher, organist and composer. To date the carol had been translated into over 300 languages and dialects. In the territory of present-day Slovenia it was first performed in German by students in Tržič in the 1870s, and the local chaplain Jakob Aljaž later translated the song into Slovene.

Why is the song today still so enormously popular and known all over the world? Its compassionate lyrics comfort people, give them hope, and its appealing music elevates the lyrics above the real world. At the time of the song's origin our ancestors lived in a period of dire poverty and many hardships after the Napoleonic wars. Even when it later spread around the world in times of peace, it continued to persuade the inhabitants of both the Old and New Worlds. When in the course of time it was adopted as a hymn, its further existence was secured. It is today sung by numerous peoples around the world in their own mother tongue. At Christmas time it is sung in churches, at people's homes, in squares, concerts, etc. People listen to it on the radio, television, smartphones, the internet, etc. Though some may sing it or listen to it just by habit, because of the nice music or folklore, the carol has a beneficial effect on believers and non-believers, and to billions of people around the world it brings warmth, compassion and hope.

Nataša Polajnar Frelih, MA, director

¹ I wish to sincerely thank Dr. Matej Podstenšek for his professional assistance in writing this text, as he guided me through many confusing aspects related to the origin of the song and its later spread in the Slovene territory. Cf.: Matej Podstenšek, Sveta noč, blažena noč. Ob 200-letnici uglasbitve in prve izvedbe, in: *Cerkveni glasbenik* 111 (2018), no. 5, pps. 11–14.

JOSEPH MOHR

(1792–1848)

author of the lyrics of *Silent Night*

Joseph Mohr was born as an illegitimate child in Salzburg on December 11, 1792.² His mother Anna Schoiber made a living of spinning and knitting, and his father Franz Mohr was a soldier. As a boy Joseph lived in hard economic and social conditions. His gift for music was discovered by the vicar of the Salzburg Cathedral Johann Nepomuk Hiernle (1765–1850), who enabled him to study. Mohr learned to play the guitar, violin and organ, but in the end decided to become a priest and was ordained in 1815.

He started his first appointment as a chaplain in the place of pilgrimage Mariapfarr, south of Salzburg, where his grandfather lived, and it was there that he wrote the lyrics of the song *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!* in 1816.

Due to health issues Mohr soon returned to Salzburg, and after recovering he was sent to serve in the parish of St Nicholas in Oberndorf in 1817. He remained there, north of Salzburg, for two years, and it is there that he and Gruber sang *Silent Night* for the first time in 1818.

After leaving Oberndorf he served in other Salzburg parishes. Joseph Mohr died in Wagrain on December 1848, aged 56, due to lung paralysis.

² Until the autumn of 2017 the house in Steingasse 9 was thought to be Mohr's birthplace. And until then that house also featured a built-in memorial plate. It was on view at the jubilee exhibition *Stille Nacht 200: Geschichte, Botschaft, Gegenwart* at the Salzburg Museum Neue Residenz. Newly discovered archive documents revealed that in 1794 Joseph Mohr lived at Steingasse 31. Cf: Renate Ebeling-Winkler, Salzburg, in: Thomas Hochradner, Michael Neureiter (eds.), *Silent Night: A Companion to the Song*, Salzburg 2018, p. 270.

FRANZ XAVER GRUBER

(1787–1863)

author of the music of *Silent Night*

Franz Xaver Gruber was born to Joseph and Anna Gruber (née Danner), linen weavers, in Hochburg-Ach, Upper Austria, on November 25, 1787. He was to become a weaver as well, but his teacher Andreas Peterlechner noticed that he was musically gifted and started to teach him music on his own initiative. After long persuasion efforts, Peterlechner and the parish priest Simon Dobler managed to convince father Gruber to enable his son to become a teacher. The organist Georg Hartdobler from Burghausen, Bavaria, made sure that Franz Xaver Gruber also learned to play the organ.³ In 1807 he was appointed as a teacher in Arnsdorf.

At the time of the origin of the Christmas carol Gruber was still serving as a teacher and organist in Arnsdorf, and he played the organ in nearby Oberndorf. On December 24, 1818 he had a visitor – chaplain Joseph Mohr, from nearby Oberndorf. His friend asked him to set his text to music as he needed it urgently. Gruber agreed and in the evening the two, accompanied by a guitar, sang *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!* for the first time in public. Whether they did so during the Holy Mass or after it, is not known. *Silent Night* was not considered a real hymn for a long time.

From 1835 until his death in 1863 Gruber served as the choirmaster of the parish choir and organist in Hallein. It was in Hallein that he adapted *Silent Night* for orchestra. During his 28 years of serving in Hallein, he managed to reorganize the entire church music, writing numerous compositions himself. He was a well respected and esteemed citizen. Gruber died on June 7, 1863, aged 76.

Gruber developed into an excellent music composer and performer. He wrote over 285 church music works. However, he earned world fame only in 1918, because of the Christmas carol *Silent Night*, when its 100th anniversary was celebrated.

³ Thomas Hochradner, Elisabeth Th. Hillscher, Gruber, Familie, *Oesterreichisches Musiklexikon*, Band 2, Wien 2003, p. 636.

TIMELINE

1816

The text of the poem *Silent Night* was written by Joseph Mohr (1792–1848), a chaplain in the place of pilgrimage Mariapfarr, Lungau, Austria. The German original, entitled *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!*, has six stanzas.

1817

Joseph Mohr moves to Oberndorf. He takes his poem *Stille Nacht* with him.

1818

On Christmas Eve Joseph Mohr takes his poem to Franz Xaver Gruber, a teacher and organist in Arnsdorf, and asks him to set it to music for two voices, choir, and guitar accompaniment. Soon afterwards the composition was performed at the Midnight Mass or immediately after it. Mohr sang the tenor part and played the guitar, while Gruber sang the lower voice – bass.⁴

Around 1825

The song was probably spread by the organ maker Karl Mauracher from Fügen, Zillertal, Tyrol. He is thought to have heard Gruber's *Silent Night* while making a new organ in Oberndorf. Or perhaps Gruber played it for him on the new organ. Mauracher liked the song so much that he introduced it to his fellow men in Tyrol.

Gruber occasionally copied the song on request and sent it to various organists or sextons. In doing so, he slightly changed it on several occasions.

1831

The Strasser family from Laimach

In Tyrol the song was quickly adopted by the Strasser singing family from Laimach. The band consisted of the father, two sons, and three daughters. The family made a living as glovers and on their business trips, where they exhibited their products, they nearly always made some extra money by playing and singing. They performed *Silent Night* before a large audience at the Leipzig Fair in late 1831.

They also sang it at the court of the Prussian king Frederick William IV in Berlin. The song became his favoured Christmas carol and this made it spread faster among the people. At the time it was thought to be a Tyrolean folk song by an unknown author.

⁴ Franz Xaver Gruber, *Authentische Veranlassung*, December 30, 1854.

Around 1833

A slightly changed version of the song was first published in Dresden in a songbook entitled *Vier Ächte Tyroler Lieder*⁵ (Four genuine Tyrolean songs).

1839

The Rainer family

The Rainer singing family, consisting of four brothers and a sister, probably performed the song as early as the 1820s, when touring across Germany, Russia, and England. The song was first sung in the USA in 1839, in a performance in front of the Church of the Holy Trinity in Wall Street, New York.

1854

In the course of time it was forgotten who wrote the song. It was long held to be a Tyrolean folk song. On the request of the Royal Prussian Chamber Orchestra Gruber sent a letter to Berlin on December 30, 1854 (*Authentische Veranlassung*), in which he explained the origin of the song. He added a copy of the original to the letter.

Excerpt from Gruber's explanation (*Authentische Veranlassung*) to the Royal Prussian Chamber Orchestra, December 30, 1854

»It was on December 24, 1818, that the then chaplain of Oberndorf, Mr. Joseph Mohr gave the poem to Franz Gruber, the organist (as well as teacher in Arnsdorf) in the newly established parish of St Nicholas in Oberndorf, asking him to compose a suitable melody for two solo voices, choir, and guitar accompaniment. The mentioned author of the melody (i.e. Gruber) composed a simple musical setting for the musically well educated priest, using the original text (copy enclosed) and on Christmas Eve the song was performed and well received.

The song was sung and played by the priest, Mr. Mohr (who was a good tenor) and the organist Gruber (bass). J. Mohr accompanied the song on the guitar. The Christmas carol spread to Tyrol through a person from Zillertal and was published in a slightly changed version in a collection of songs in Leipzig.«⁶

⁵ August Robert Friese, *Vier Ächte Tyroler Lieder für Sopran, Solo oder für vier Stimmen*, Dresden [1833].

⁶ Ivan Sivec, *Najlepša božična pesem*, Ljubljana 2008, p. 33.

1857

Silent Night is first published in Slovenia. The six stanzas were published in German in the musical sheet supplement of the three-lingual prayer book *Preces et hymni*, published by the grammar school catechist Anton Globočnik in Ljubljana.⁷

1859

John Freeman Young published the English translation *Silent Night, Holy Night* in the brochure *Carols for Christmas Tide*.

1870s

In the 1870s the song was first sung in German in Tržič by students, and the local chaplain Jakob Aljaž later translated it into Slovene.

1879

Publication of the Slovene translation by Radoslav Silvester, entitled *Pri jaslicah* in the paper *Zgodnja Danica*.

Christmas Eve 1914

During the so-called Christmas Truce, German, French and British soldiers at the Western Front left their trenches for a short while, met in No Man's land, exchanged wishes and even gifts, and they sang *Silent Night*, each in their own language.

1941

On Christmas Eve of 1941, during the Second World War, the American president Franklin D. Roosevelt and the English Prime Minister Winston Churchill sang the song together on the balcony of the White House in Washington.

1995

Mohr's manuscript of the song was found with a family in Salzburg, but it wasn't the original manuscript, but rather a copy that was written between 1820 and 1825. The song was written in Mohr's handwriting on the back side of a wedding song. A note on the paper states that Franz Xaver Gruber, organist in Oberndorf and Mohr's friend, composed the melody.

2011

UNESCO has placed *Silent Night* on the list of Intangible Cultural Heritage in Austria.

⁷ My sincere thanks to Dr. Matej Podstenšek for this information.

2018

Silent Night has been recorded by over 300 performers.

In Salzburg the 200th anniversary of the musical setting and first performance of the song was celebrated with numerous events, among others with an extensive exhibition entitled *200 Jahre, Stille Nacht! Heilige Nacht!*. The exhibition was staged in nine places connected with the life and work of chaplain Joseph Mohr, the author of the lyrics, and the composer of the melody Franz Xavier Gruber.⁸

WHY?

Why the chaplain Joseph Mohr wanted a new Christmas carol is not known. Some researchers think that because the organ in his church was damaged; others because he liked to play the guitar and adored its sound; and still others presumed that he was inspired by nature, when he frequently visited his grandfather in Mariapfarr.

Why was the organ damaged?

The most enticing legend says that the organ was damaged because mice had bitten through the bellows.

Researchers assume that the organ may have been damaged because of the repeated flooding of the Salzach River, which flooded the part of the town with the Church of St Nicholas on several occasions. The floods between 1905 and 1913 damaged the church to the extent that it had to be taken down and moved together with a part of old Oberndorf to the southern area of the town. Today a memorial chapel stands on the site of the former church. It sits on top of an artificial mound.

Why was the song so well accepted?

The song celebrates values like trust, togetherness, a view towards the future. Even today it still stands for a family idyll, collective togetherness, and hope.⁹ The song originated immediately after the Napoleonic wars around Europe, at a time of many hardships, hunger, diseases, expensiveness, and natural catastrophes, and the song calls for salvation and peace.

⁸ Thomas Hochradner, Michael Neureiter (eds.), *Silent Night: A Companion to the Song*, Salzburg 2018; *Stille Nacht: Ein Lied für die Welt*, Magazin der »Salzburger Nachrichten«, November 6, 2017; Franziska Lipp, *Das kleine Buch: Stille Nacht! Heilige Nacht!: Auf den Spuren des beliebtesten Weihnachtsliedes der Welt*, Wals bei Salzburg 2017; *Stille Nacht, Heilige Nacht: Aus Österreich in die Welt*, *National Geographic*, Hamburg, July 2018.

⁹ Ivan Sivec, *Najlepša božična pesem*, Ljubljana 2008, p. 31.

PLACES RELATED TO THE ORIGIN OF *Silent Night*

Mariapfarr

It was here that Joseph Mohr wrote the lyrics of the song in 1816. The local museum dedicated to the pilgrimage church of Our Lady and *Silent Night* (Wallfahrts- und Stille-Nacht Museum Mariapfarr), exhibits among others religious objects and church valuables, a large Christmas crib with figures from the 18th century.

Arnsdorf

Here, the teacher and organist Franz Xaver Gruber set the poem to music in 1818. In the oldest still operating school in Austria, in which Gruber himself once taught, there is now a museum on the upper floor (Stille Nacht Museum Arnsdorf). The museum exhibits the Christmas crib from the 18th century, which Gruber set up every year in the nearby church Maria im Mösl; one of the oldest pilgrimage churches in Austria, a reconstructed classroom from the 19th century and a teacher's apartment.

Oberndorf

Here the song was sung for the first time on Christmas Eve of 1818. A memorial chapel now stands at the site of the former Church of St Nicholas. The former presbytery houses a museum (Stille Nacht Museum Oberndorf).

Hallein

Franz Xaver Gruber, the composer of the song died here on June 7, 1863. His grave is located between the town's parish church and the house where Gruber lived. The house is now a museum (Stille Nacht Museum Hallein), which exhibits various notations of *Silent Night* by Gruber, several variants of Gruber's explanation about the origin of the song (*Authentische Veranlassung*), his personal objects, portrait, and a portrait of his third wife Catherine, a piano, and his guitar, on which he played in the first performance of the song.

Salzburg

Joseph Mohr was born in Salzburg. He was baptised in the Salzburg Cathedral in 1792 and ordained a priest in the same church in 1815.

Wagrain

Mohr lived here from 1837 until his death in 1848. He was a vicar by that time. He is buried in the local cemetery, to the left of the main entrance to the parish church of St Rupert. Opposite the church stands the school built on Mohr's initiative and named after him.

Memorial chapel in Oberndorf

A memorial chapel stands at the site of the former Church of St Nicholas. The octagonal memorial chapel with a dome is embellished by two semicircular stained glass windows from 1935. The northern semicircular window features at the top the author of the lyrics Joseph Mohr, and at the bottom the former church of St Nicholas in Oberndorf. The southern window features the teacher and composer Franz Xaver Gruber at the top, and at the bottom the town of Arnsdorf where Gruber wrote the melody.

In front of the church building stones from the former Church of St Nicholas are on view.

Every year on Christmas Eve a great memorial ceremony is held at 17.00 hours, dedicated in particular to the authors of the song.

HOW THE SONG SPREAD IN SLOVENIA

1857

The six original stanzas of *Stille Nacht, heilige Nacht!* were first published in Slovenia in the sheet music supplement of the three-lingual (Latin/German/Slovene) prayer book *Preces et hymni*, issued by the grammar school catechist Anton Globočnik (1826–1858) in Ljubljana.¹⁰ The song was published in German and without notes.

1871–1878

In the 1870 the students of Tržič first sang the song in German, and it was later translated in Slovene by the local chaplain Jakob Aljaž (1845–1927). In his memories *Pevski spomini* he wrote among others: »I was the first to introduce Gruber's beautiful song *Stille Nacht, heilige Nacht* (Sveta noč, blažena noč) in Tržič; I had found it in a German brochure (for two voices) and taught it to the school children (in German), – and I later translated it into Slovene. It was then printed by Foerster in *Cerkveni glasbenik* with a revised text and for four voices.«¹¹

1879

Radoslav (Franc) Silvester (1841–1923), a landowner and self-taught poet, was the first to publish a Slovene translation of the song. He translated *Stille Nacht! Heil'ge Nacht!* from the hymnal *Cantate* and published it under the title *Pri jaslicah* in the Catholic weekly *Zgodnja Danica*.¹² It is not known whether his translation was ever sung.

1884

The song was performed by the students of the high grammar school in Novo mesto, in German, as part of a Christmas Oratorio staged in the grammar school's drawing room. The priest Ivan Šašel wrote about the event: »When this lovely Christmas carol reverberated around the hall from the young students' throats, we were deeply moved by this unusual heart-warming

¹⁰ Antonius Globožnik, *Preces et hymni in usum studiosae iuventutis*, Labaci 1857, pps. 352–353. An exhaustive history of all publications of the song was compiled and presented in: Štefan A. Ferenčak, *Sveta noč, blažena noč / Stille Nacht! in Slowenien*, in: *Blätter der Stille Nacht Gesellschaft*, 57, 2018/1, June 2018, p. 16; Štefan A. Ferenčak, *Stille Nacht, heilige Nacht: Sveta noč, blažena noč v Sloveniji: ob 200-letnici krstne izvedbe*, Ljubljana 2018.

¹¹ Jakob Aljaž, *Pevski spomini*, v: *Pevec* 4 (1924), no. 1/4, p. 7.

¹² *Zgodnja Danica*, Christmas edition, 1879, p. 406.

song, as we heard it for the first time. The event was attended by a numerous audience from Novo Mesto, both townspeople and gentlemen. We can easily imagine how well the students sang, since their choirmaster was Father Hugolin, who then taught singing at the grammar school. At that time there wasn't a Slovene translation yet.«¹³

Ivan Šašel claimed that *Silent Night* was also translated into Slovene by the priest Janez Volčič (1825–1887), but to date there has been no confirmation.¹⁴

1885

Anton Foerster (1837–1926) was the first to publish *Silent Night* in the music sheet supplement of *Cerkveni glasbenik* (Church Musician), a four-part version entitled *Pri jaslicah* (At the Christmas Crib), adding the following note: *As the title indicates, this song cannot be sung in the Holy Mass*.¹⁵ He published a slightly corrected version of Aljaž's translation.¹⁶

1904

Franc Saleški Spindler (1878–1963), a priest and church musician, was the second to publish the song with notes. He did so in *Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*.¹⁷ Even then the song was not intended for use in the Holy Mass. The lyrics for this songbook were adapted by Gregorij Pečjak. The lyrics of the *Sveta noč, blažena noč*, as we sing them today, are his adaptation as well.

1916

Stanko Premrl (1880–1965), a priest, composer and music teacher, included the song among the Christmas carols in his *Cerkvena pesmarica za mladino*.¹⁸

1928

In Premrl's *Cerkvena ljudska pesmarica*¹⁹ *Silent Night* is again included among the Christmas carols.

¹³ Ivan Šašel, Kdaj se je pela božična pesem »Sveta noč, blažena noč« prvič na Kranjskem in kdo jo je poslovenil, in: *Cerkveni glasbenik* 59 (1936), no. 1/2, pps. 30–31.

¹⁴ My sincere thanks to Dr. Matej Podstenšek for his reconstruction of the events.

¹⁵ *Pri jaslicah*, in: *Cerkveni glasbenik* 8 (1885), music sheet supplement, p. 44.

¹⁶ As presumed by Dr. Matej Podstenšek.

¹⁷ Fr. Sal. Spindler, *Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, vol. 77, pps. 165–167; Fr. Sal. Spindler, Spremljevanje k *Ljudski pesmarici za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, vol. 77, p. 78.

¹⁸ Stanko Premrl, *Cerkvena pesmarica za mladino*, Ljubljana 1916, p. 31.

¹⁹ Stanko Premrl, *Cerkvena ljudska pesmarica*, Ljubljana 1928, vol. 45, p. 50.

FOUR VERSIONS OF THE SONG

The German original of *Silent Night*

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Alles schläft. Einsam wacht,
Nur das traute heilige Paar,
Holder Knab' im lockigten Haar;
Schlafe in himmlischer Ruh!
Schlafe in himmlischer Ruh!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Gottes Sohn! O! wie lacht
Lieb' aus Deinem göttlichen Mund,
Da uns schlägt die rettende Stund;
Jesus! in deiner Geburth!
Jesus! in deiner Geburth!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Die der Welt Heil gebracht,
Aus des Himmels goldenen Höh'n,
Uns der Gnaden Fülle läßt seh'n
Jesum in Menschengestalt!
Jesum in Menschengestalt!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Wo sich heut alle Macht
Väterlicher Liebe ergoß,
Und als Bruder huldvoll umschloß
Jesus die Völker der Welt!
Jesus die Völker der Welt!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Lange schon uns bedacht,
Als der Herr vom Grimme befreyt,
In der Väter urgrauer Zeit
Aller Welt Schonung verhieß!
Aller Welt Schonung verhieß!

Stille Nacht! Heil'ge Nacht!
Hirten erst kundgemacht
Durch der Engel „Hallelujah!“
Tönt es laut bey Ferne und Nah:
„Jesus der Retter ist da!“
„Jesus der Retter ist da!“

The first Slovene translation (Radoslav Silvester),
published in *Zgodnja Danica* in 1879.

(Freely translated into Slovene after: "Stille Nacht, heilige Nacht, "Cantate", p. 19)

Pri jaslicah (*At the Christmas Crib*)

Tiha noč, sveta noč!
Nikdo več ni čujoč:
Jožef, Marija le čujeta
Poleg nebeškega Deteta,
V sladkem pokoju ki spi.

Tiha noč, sveta noč!
Jezusček smehljajoč
V jasliah nam znani ljubezni plam,
Ura rešitve odbila je nam,
On se za nas je rodil.

Tiha noč, sveta noč!
Aleluja pevajoč
Angelj pastircem novico pové,
Božja obljuba da spolnjena je,
Ješček Rešnik je prišel.

Tiha noč, sveta noč
Došla je vsim pomoč,
Z nebni nad solnce bliščečih višav
Prišel v dolino je solz in težav
Božji včlovečeni Sin.

Radoslav.

Jakob Aljaž's translation,
published in the sheet music supplement of *Cerkveni glasbenik* in 1885.

13. *Pri jaslicah.*

Zložil Fr. Gruber.
Upravil A.[nton] F.[oerster]

Sveta noč, blažena noč!
Vse zdaj spi, je polnoč;
čuva Deva, Jožef le tam
v hlevci božje Detice nam:
Spavaj, Dete, sladkó,
spavaj, Dete, sladkó!

Sveta noč, blažena noč!
Je prišla nam pomoč,
v jasliah Detice se smehlja,
ki prišlo je k nam iz neba:
Kristus se je rodil,
Kristus se je rodil.

Sveta noč, blažena noč!
Angelji pevajoč
Večnega na nebu slavé,
mir ljudem na zemlji želé:
Človek, zdaj si otet,
človek, zdaj si otet.

The present Slovene translation, first published in 1904 in Spindler's
Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma in 1904.

Of the six original stanzas only three have been retained: the first, second
and last.

77. *Sveta noč.*

Sveta noč, blažena noč,
vse že spi, je polnoč.
Le devica z Jožefom tam
v hlevcu varje detece nam.
Spavaj dete sladkó,
spavaj dete sladkó.

Sveta noč, blažena noč,
prišla je k nam pomoč.
Dete božje v jasliah leži,
grešni zemlji radost deli.
Rojen je rešenik,
rojen je rešenik.

Sveta noč, blažena noč,
radostno pevajoč
angeli Gospoda slavé,
mir ljudem na zemlji želé.
Človek zdaj si otet,
človek zdaj si otet.

SOURCES

- Jakob Aljaž, Pevski spomini, in: *Pevec* 4 (1924), no. 1/4, p. 7.
- Geoffrey Chew, Gruber, Franz Xaver, *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Vol. 10, London 2001, pps. 457–458.
- Štefan A. Ferencak, Sveta noč, blažena noč / Stille Nacht! in Slowenien, in: *Blätter der Stille Nacht Gesellschaft*, 57, 2018/1, June 2018, pps. 16–17.
- Štefan A. Ferencak, *Stille Nacht, heilige Nacht: Sveta noč, blažena noč v Sloveniji: ob 200-letnici krstne izvedbe*, Ljubljana 2018.
- Anton Foerster, Pri jaslicah, in: *Cerkveni glasbenik* 8 (1885), sheet music supplement, p. 44.
- Antonius Globozhnik, *Preces et hymni in usum studiosae iuventutis*, Labaci 1857, pps. 352–353.
- Thomas Hochradner, Elisabeth Th. Hillscher, Gruber, Familie, *Oesterreichisches Musiklexikon*, Band 2, Wien 2003, p. 636.
- Thomas Hochradner, Stille Nacht! Heilige Nacht!, *Oesterreichisches Musiklexikon*, Band 5, Wien 2006, pps. 2311–2312.
- Thomas Hochradner, Michael Neureiter (eds.), *Silent Night: A Companion to the Song*, Salzburg 2018.
- Franziska Lipp, *Das kleine Buch: Stille Nacht! Heilige Nacht!: Auf den Spuren des beliebtesten Weihnachtsliedes der Welt*, Wals bei Salzburg 2017.
- Matej Podstenšek, Sveta noč, blažena noč. Ob 200-letnici uglasbitve in prve izvedbe, in: *Cerkveni glasbenik* 111 (2018), no. 5, pps. 11–14.
- Stanko Premrl, *Cerkvena pesmarica za mladino*, Ljubljana 1916, p. 31.
- Radoslav [Silvester], Pri jaslicah, in: *Zgodnja Danica* 32, no. 51, December 19 1879, p. 406.
- Ivan Sivec, *Najlepša božična pesem*, Ljubljana 2008.
- Fr. Saleški Spindler, *Ljudska pesmarica za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, no. 77, pps. 165–167.
- Fr. Saleški Spindler, *Spremljevanje k Ljudski pesmarici za nabožno petje v cerkvi, v šoli in doma*, Ljubljana 1904, no. 77, p. 78.
- Ivan Šašelj, Kdaj se je pela božična pesem »Sveta noč, blažena noč« prvič na Kranjskem in kdo jo je poslovenil, in: *Cerkveni glasbenik* 59 (1936), no. 1/2, pps. 30–31.
- Stille Nacht: Ein Lied für die Welt*, Magazin der “Salzburger Nachrichten”, November 6, 2017.

THE COLLECTION OF CHRISTMAS CRIBS AND OTHER REPRESENTATIONS OF THE BIRTH OF JESUS at the Slovene Museum of Christianity

Silent Night is sung on Christmas Eve at the family's Christmas crib, in churches, where large Christmas cribs are set up, in chapels, and at live Christmas cribs in the open air. Most likely, Franz Xaver Gruber and Joseph Mohr sang the song at the Christmas crib in the Church of St Nicholas.

Christmas cribs are usually three-dimensional illustrations of the Birth of Jesus in Bethlehem, accompanied in a panoramic landscape especially by shepherds and their sheep, and the three Magi from the East also came to honour the Child of God. Christmas cribs may consist of a small or large number of figurines, or they may be painted. The figurines are made of wood, wax, cardboard, clay, plastics, and other materials. The Collection of Christmas Cribs at the Slovene Museum of Christianity counted 20 cribs in 2018. Among the most precious ones are a box Christmas crib from the 19th century, small waxen Infants Jesus lying on straw, which are lovely specimens of so-called monastery work (*Klosterarbeit*), mostly from the 19th century and the family Christmas crib of Dr. Emilijan Cevc from 1957.²⁰ The Birth of Jesus is also depicted in paintings and on numerous holy cards.

²⁰ *Jesulus Pragensis: praški Jezušček in druge voščene figure v Slovenskem verskem muzeju / Jesulus Pragensis: the Holy Infant of Prague and Other Wax Figurines at the Slovene Museum of Religion* (ed. Nataša Polajnar Frelih, Slovenski verski muzej, r.k.), Stična 2005; Nataša Polajnar Frelih, Irena Potočnik, Družinske jaslice dr. Emilijana Cevca v Muzeju krščanstva na Slovenskem, in: *Argo* 57/1, 2014, pps. 68–73.

Inventory:

Box Christmas crib, 19th c., wax, fabric, wood, evid. no. K 1133.

Provenance: Šentrupert na Dolenjskem.

Christmas crib, wood 19th c., inv. no. SVM 97.

Sheet-metal Christmas crib, ar.1900, inv. no. SVM 833.

Wooden box Christmas crib, early 20th c., evid. no. K 317.

Gaspari's Slovene Christmas crib, 1921, paper, copy, inv. no. 3684.

Emilijan Cevc, Gregor Lipovnik, Family Christmas crib, paper and wood, 1950, inv. no. 6495. The figures were carved by Gregor Lipovnik from Tolsti Vrh near Guštanj.

Family Christmas crib of Dr. Emilijan Cevc, 1957, inv. no. 6494.

Marija Potočnik, Christmas crib, late 20th c., Glinamol clay compound, inv. nos. 7764 to 7815.

Christmas crib, cast from beeswax, late 20th c., acc. no. 5-2013-42.

Christmas crib, in a nutshell, late 20th c., acc. no. 5-2013-44.

Christmas crib figures, 1994, plaster. Cast in a mould by the School Sister Milena Zdešar in Stična, inv. no. SVM 555.

The Birth of Jesus, cedar, souvenir from Israel, late 20th c., acc. no. 5-2013-40.

The Birth of Jesus, balsa, lamp or candle shade, late 20th c., acc. no. 21-2015- 6.

Paper Christmas crib, inv. no. SVM 484.

The birth of Jesus, relief, 20th c., acc. no. 28-2013-2.

The Birth of Jesus, relief in fired clay, 20th c., inv. no. SVM 556.

Recent printout of sheet with figurines for Christmas cribs, second half 20th c., paper, inv. no. SVM 2320.

Folding paper Christmas crib on the wrapper of Kandit milk cream chocolate, late 20th c., inv. no. SVM 3155.

Christmas crib, casts of figurines in Zamak alloy, 2004, inv. nos. SVM 2932 to SVM 2950.

Jožef Trontelj, Christmas crib, 2009, wood, kremenit (ceramic powder), acc. no. 5-2013-43.

Lying Infant Jesus in Christmas crib, 19th c., wax, wood, length of the figure 21 cm, inv. no. SVM 3064, Provenance: Stična Cistercian Abbey.

Lying Jesus in Christmas crib, 19th c., wax, fabric, silk vegetable ornament, length of figure 20 cm, inv. no. 4828.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., wax, fabric, wood, glass, length of figure 13 cm, acc. no. 2009-14-4. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., wax, fabric, wood, glass, length of figure 17 cm, acc. no. 2009-14-5. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., wax, fabric, glass, length of figure 17 cm, acc. no. 2009-14-1. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., wax, fabric, glass, wood, length of figure 18 cm, acc. no. 2009-14-3. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., wax, fabric length of figure 14 cm, acc. no. 2009-14-11. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Lying Infant Jesus with nimbus, first half 20th c., wax, fabric, length of figure 7 cm, acc. no. 2009-14-2. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Miniature lying Infant Jesus, first half 20th c., wax, fabric, length of the figure 2.8 cm, acc. no. 2009-15-1. Provenance: Ursuline monastery, Škofja Loka.

Lying Infant Jesus in Christmas crib, wax, silk, made by the Carmelite Sisters in Ljubljana during WWII, length of the figure 11 cm, inv. no. SVM 3137.

Lying Infant Jesus in a Christmas crib, first half 20th c., wax, fabric, length of the figure 10.5 cm, inv. no. 7827.

Lying Infant Jesus in glass showcase, mid 20th c., wax, silk, length of the figure 12.5 cm, inv. no. 3936.

The Birth of Jesus, painting on glass, first quarter 19th c., evid. no. K 134.

The Birth of Jesus, painting on glass, second half 19th c., evid. no. K 120.

The Birth of Jesus, painting on glass, 19th c., evid. no. K 135.

Matija Bradaška jr., *The Birth of Christ*, 1929, oil canvas, inv. no. 7901.

France Kralj, *Christmas Crib*, 1940, painting on glass, inv. no. 9932.

77. Sveta noč.

Andante.

Fr. Gruber.

1. Sve - ta noč, bla-že-na noč! Vse že spi, je pol-noč, Le De-vi - ca z Jo-že-fom tam
 2. Sve - ta noč, bla-že-na noč! Pri-šla je nam pomoč: De - te bo - žje v ja-slih le - ži,
 3. Sve - ta noč, bla-že na noč! Ra-do-stno pe-va-joč An - ge - li Go - spo-da sla-vé,

mf 1. V hlevcu var - je De - te - ce nam. Spa-vaj, De te, sla-dkó! *f* Spa - vaj, De-te, sla - dkó!
 2. Gre-šni ze - mlji ra-dost de-li, Ro-jen je Re-še - nik. *pp* Ro - jen je Re-še - nik.
 3. Mir ljudem na ze-mlji že - lé: človek, zdaj si o - tet. *p* Člo - vek, zdaj si o - tet.

